

συμπληρώσῃ τὸ τριακοστὸν ἔτος, 779—780, συνέπιπτε παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις τὸ σαββατικὸν ἔτος, ἔτος ἱερὸν, ἔτος ἀναπαύσεως, ἀφέσεως, συγγνώμης (Λευϊτ. ΚΕ', Δευτερον. ΙΕ'). Πολλὰ τῶν ἐτῶν τούτων κατὰ τὸν ροῦν τῶν αἰώνων μνημονεύονται ὑπὸ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν θύραθεν συγγραφῶν. Ἐν τῷ πρώτῳ Μακκαδαίῳ (5', 49, 53) λόγος γίνεται ὅτι **σάββατον ἦν ἐν τῇ γῇ** κατὰ τὸ ἔτος 159 τῆς χρονολογίας τῶν Σελευκιδῶν, ἢ 590—591 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης· ὁ Ἰώσηπος (Ἀρχ. ΙΓ', 8, 4) ἀναφέρει τὸ τοῦ 716—717, ἢ δὲ ταλμουδικὴ παράδοσις τὸ τοῦ 821—822. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ πολλαπλασίων τοῦ 7, ὡς δὲ παρατηρεῖ ὁ Wieseler (Chronologische Synopse, 5, 205), προστιθεμένων 189 ἐτῶν εἰς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ βιβλίου τῶν Μακκαδαίων ἀναφερόμενον σάββατον ἐν τῇ γῇ, 63 εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰωσήπου, ἀφαιρουμένων δὲ 49 ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τοῦ Ταλμουδ ἀναφερομένου, προκύπτει τὸ ἔτος 779 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης. Κατὰ τὴν ἐναρξιν τοῦ ἔτους τούτου ἀναμφιδόλως ὁ Βαπτιστὴς ἤκουσε τὸ ρῆμα τοῦ Θεοῦ καλοῦντος αὐτόν, καὶ χρυστὰς συνέλαβεν ἐλπίδας ὅτι θὰ ἡρμίνευε τοῦτο ἐπιτυχῶς εἰς τὸν λαὸν ἐν ἔτει ἀφέσεως, καθ' ὃ αἱ ἐπίγειοι μερίμναι ὑπεχώρουν εἰς τὰς θρησκευτικὰς ιδέας.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ βάπτισις τοῦ Ἰησοῦ ἐγένετο περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους τούτου.

Ὡς δὴλον ἐκ τούτων, οἰανδήποτε κἂν τραπώμεν ὁδὸν πρὸς καθορισμὸν τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ, εἰς τὸ αὐτὸ ἀπολήγομεν συμπέρασμα. Πάντα τὰ διδόμενα συμπίπτουσιν, τὸ τε ἔτος τῆς τελευτῆς Ἡρώδου καὶ ἡ τῆς οἰκουμένης ἀπογραφὴ καὶ ὁ ἀσθηρ τῶν Μάγων καὶ τοῦ Ἰησοῦ ἡ βάπτισις.

(Κατὰ τὸν PÈRE DIDON).

Η ΠΡΩΤΗ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ.

[Ἑορτὴ Σαλπίγγων.—Ἀνθεστήρια καὶ Διάσια.—Strennae.—Ἑορταὶ δωδεκαμήρου παρὰ Βυζαντινοῖς.—Ἔθιμα ἐν διαφόροις χώραις.—Ὁ ἅγιος Βασίλειος, βασιλοῦνται καὶ ἀγιοθασιλείατα.—Εὐαρχισμοί, ἐπινομίδες ἢ εὐετήρια;]

Ἡ πρώτη τοῦ ἔτους φαίνεται ἑορταζομένη παρὰ τῶν λαῶν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀπωτάτης ἀρχαιότητος. Οἱ Ἰουδαῖοι, ὧν τὸ ἔτος ἦν διττόν, τὸ θρησκευτικόν, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἀβίβ ἢ Νισάν (Ἀπριλίου), καὶ τὸ πολιτικόν, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ μηνὸς Τισρί (Ὀκτωβρίου), ἐβδόμου κατὰ τὸ θρησκευτικὸν ἡμερολόγιον, ἡγοντὴν ἑορτὴν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους κατὰ τὸ πολιτικόν, ἥτοι τὴν πρώτην τοῦ ἐβδόμου μηνὸς Τισρί. Τὰ τῆς ἑορτῆς ἐνομοθέτησε καὶ διεκανόνισεν αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς: «Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν λέγων· Ἀλλήσον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ λέγων· Τοῦ μηνὸς τοῦ ἐβδόμου ἔσται ὑμῖν ἀνάπαυσις, μνημόσυνον σαλπίγγων, κλητὴ ἀγία ἔσται ὑμῖν· πᾶν ἔργον λατρευτὸν οὐ ποιήσετε καὶ προσέξετε ὀλοκαύτωμα Κυρίου». Ἡ ἑορτὴ αὕτη, καθ' ἣν πᾶσα ἐργασία ἀπηγορεύετο, ὠνομασθῇ ἰδίᾳ ἑορτὴ τῶν Σαλπίγγων, καίτοι καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς ἑορτὰς τῶν Ἰουδαίων χρήσις ἐγένετο τῶν σαλπίγγων, ὡς ἐν Ἀριθμοῖς (Ι', 2, 10) λέγεται: «Ποίησον σεαυτῷ δύο σάλπιγγας ἀργυρᾶς, ἐλατὰς ποιήσεις αὐτάς. . . Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς εὐφροσύνης ὑμῶν καὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς ὑμῶν καὶ ἐν ταῖς νομηνίαις ὑμῶν σαλπιεῖτε ταῖς σάλπιγγιν ἐπὶ τοῖς ὀλοκαυτώμασι καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις τῶν σωτηρίων ὑμῶν». Ἀλλ' ἐξαιρετικῶς ἡ πρώτη τοῦ πολιτικοῦ ἔτους ἦν ἡ ἑορτὴ τῶν Σαλπίγγων, ἀγομένη ἄχρι τοῦ νῦν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις.

Οἱ Ἕλληνες, ἀρχομένου τοῦ ἔτους, ἤγον τῇ 12 Ἑκτομβαιῶνος τὰ Κρόνια, ἑορτὴν ὑπομνησκουσάν τὸν χρόνον, οὗ σύμβολον ἦν ὁ ἐπώνυμος θεός. Ἀνευρίσκομεν ὅμως παρ' αὐτοῖς ἑορτὰς τινάς, καθ' ἃς ἔθος ἦν τὸ δωροδορεῖν, καὶ μάλιστα παρὰ γονέων πρὸς τέκνα καὶ παρὰ πρεσβυτέρων πρὸς νεωτέρους. Δύο τοιαύτας ἀνευ-

ρίσκομεν κατὰ τὸν μῆνα Ἀνθεστηριῶνα, τὴν μὲν ἀρχομένου τοῦ μηνὸς τὰ Ἀνθεστήρια, τὴν δὲ φθίνοντος τὰ Διάσια. Κατὰ τὴν πρώτην ἐγίνοντο ἐν τοῖς ἐπισημοτέροις τῶν Ἀθηνῶν οἴκοις συμπόσια, εἰς ἃ ἐκαλοῦντο οἱ φίλοι ὅπως συνεορτάσωσι τὴν τοῦ ἔαρος ἐπ' ἀνοδὸν· ἰδίᾳ δὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ αὕτη ὡς ἡ μεγάλῃ τῶν παίδων ἑορτὴ· πάντες οἱ ὑπὲρ τὰ τρία ἔτη γεγονότες παῖδες ἄνθρωποι ἐστεμμένοι ἐλάμβανον παρὰ τῶν γονέων καὶ τῶν οἰκείων ὡς δῶρα πλάσματα πηλοῦ ἐν σχήματι ἡμαξίδων, πλαγγόνων, κορῶν, πλακούντων κτλ. Ἐπίσης δὲ κατὰ τὰ Διάσια ἐδίδοντο εἰς τοὺς παῖδας διὰ κορὰ ἀθύρματα, ἐν οἷς ἡμαξίδες, ὡς Ἀριστοφάνης ἐν Νεφέλαις (5, 863) λέγει: «Ὅτ' ἐπρίμην σοι Διασίους ἡμαξίδων»· ἐνθα ὁ σχολιαστὴς σημειοῖ ὅτι αἱ ἡμαξίδες αὗται ἦσαν πλακούντες.

* *

Παρὰ Ρωμαίοις τὸ ἔθος τῶν strennae (ἐπινομίδες, κατ' Ἀθηναίων, ἢ ἀγιοθασιλείατα παρ' ἡμῖν) φαίνεται ἀρχαιότατον. Ἦδη ἐπὶ τῶν πρώτων τῆς Ρώμης βασιλείων ἔθος ἦν ἀποστέλλειν εἰς τοὺς ἄρχοντας πρὸς ἐνδειξιν εὐλαθείας ἐπὶ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους θαλλὸν ἐλαίας ἐκ τοῦ ἄλσους τῆς θεᾶς Strenia. Ἐντεῦθεν δὲ τινες καὶ τὸ ὄνομα Strennae ἐτυμολογοῦσιν. Ὁ συγγραφεὺς, παρ' ᾧ μακρὰ μνεία τοῦ ἔθιμου τούτου γίνεται, εἶναι ὁ κατὰ τὸν Δ' μ. Χ. αἰῶνα ἀκμάσας Σύμμαχος, ἀναφέρων ὅτι τὸ ἔθιμον τῶν strennae εἰσέχθη ἐπὶ Τατίου Σαβίνου, ὅστις ἔλαβε πρῶτος τὸν ἐκ τοῦ ἄλσους τῶν Στρένια ἱερὸν τῆς ἐλαίας θαλλὸν ἐπὶ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ὡς ἄριστον εὐετηρίας οἰωνόν (boni annis causa). Τοῦτο δὲ εἴτε διότι οἱ Ρωμαῖοι ἱερὸν τὸν τῆς ἐλαίας θαλλὸν ἐθεώρουν, ὡς οἱ τῶν Γαλατῶν δρυῖναι τὸν ἰξὸν τῆς δρυός, ὃν καὶ αὐτοὶ χρυσῷ ἐκοπτον δρεπνῶν τὴν πρώτην τοῦ ἔτους, εἴτε διότι τὸ ὄνομα τῆς θεᾶς Strenia, ἐκ τοῦ ἄλσους τῆς ὁποίας τὸν θαλλὸν τῆς ἐλαίας ἐδρέποντο, συνώνυμον αὐτοῖς ἐφαίνετο τῇ λέξει strenuus σημαίνουσα τὸν ἀνδρεῖον καὶ γενναῖον ἄνδρα.

Τὸ δῶρον strenna μετεβλήθη κατόπιν εἰς σῦκα, φοινίκας καὶ μέλι ὡς σύμβολα τῆς πρὸς τοὺς φίλους ἐπειχῆς ὅπως ἡδέα ζεῖ προσαντῶσι κατὰ τὸ ἀρχόμενον ἔτος. Βραδύτερον, ὅτε τῶν ἡθῶν ἡ ἀπλότης εἰς τὴν πολυτέλειαν ὑπεχώρησε καὶ οἱ τέως ἐκ ζυῖλου τῶν Ρωμαίων θεοὶ εἰς ἀργυροῦς καὶ χρυσελεφαντίνους μετεποιήθησαν, συνεμορφώθησαν αὐτοῖς καὶ αἱ strennae εἰς πολυτιμα μεταβληθεῖσαι ἀντικείμενα, σὺν τῇ ἀποστολῇ τῶν ὁποίων ἐπνύχοντο ἀλλήλοις ὄλβον καὶ εὐημερίαν ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει. Τέλος ἡ πρώτη τοῦ ἔτους ἐκνήρυχθη ἡμέρα ἑορτῆς ἀφιερωθείσα εἰς τὸν Ἰανόν, ὅστις διπρόσωπος εἰκονιζόμενος ἔβλεπεν ἅμα τὸ τε οἰχόμενον καὶ τὸ ἀρχόμενον ἔτος. Θυσίαι αὐτῷ ἐτελοῦντο κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καὶ ὁ λαὸς πασσοῦει εἰς τὸν Ταρπήιον συνέρρειε λόφον, ἐνθα ὁ τοῦ Ἰανου ἱδρυτο βωμός, καίνουργῇ περιβεβλημένοι πάντες ἱμάτια.

Καὶ ὅμως, καίτοι ἑορτὴ ἦν καὶ ἑορτὴ πᾶνδημος, καθόσον οὐ μόνον εἰς τὸν Ἰανόν ἦν ἀφιερωμένη ἡ ἡμέρα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἥρην, καθὼ νομηνία, ὁ λαὸς δὲν ἐσχόλαζε. Τοῦναντίον ἕκαστος εἰργάζετο ἀποσοδῶν οἶονεῖ τὴν ἀκηδίαν διὰ τὸ ἔτος· τὸ δ' ἔθος τοῦτο παρὰ πολλοῖς καὶ σήμερον ἐπικρατεῖ.

Ἐπὶ δὲ τῶν αὐτοκρατόρων τοσοῦτον γενικὸν τὸ ἔθος τῶν Strennae ἀπέβη, ὥστε ἅπας ὁ λαὸς μετέβαινε παρὰ τῷ αὐτοκράτῳ αἰσιον αὐτῷ τὸ νέον ἔτος εὐχόμενοι καὶ παντοίων ἀγαθῶν μεστόν, ἕκαστος δὲ προσέφερεν αὐτῷ ἀργυροῦν τι δῶρον, ἀναλόγως τῆς περιουσίας καὶ τῆς κοινωνικῆς αὐτῶν τάξεως. Καὶ τοσαῦτα μὲν ὁ Αὐγουστος ἐλάμβανεν, ὥστε συνήθιζε ν' ἀγοράζῃ ἐκ τούτων χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ εἰδῶλα, μὴ θέλων νὰ χρησιμοποίησῃ ὑπὲρ αὐτοῦ τὰς τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ δωρεάς. Μισανθρωπότερος δὲ ὁ Τιβέριος καὶ ἀποφεύγων νὰ δεχθῇ τὰς τοῦ λαοῦ ὀχληράς δι' αὐτὸν ἐπισκέψεις, ἀπουσίαζεν ἐπίτηδες τὴν πρώτην τοῦ ἔτους, ἀποδοκιμάζων τὸν Αὐγουστον, ὅστις τοσαῦτα δεχόμενος δῶρα ὤφειλεν ἀναλόγως καὶ νὰ δαπανᾷ ὅπως δι' ἄλλων δωρεῶν ἀποδεικνύῃ τὴν ἐπὶ τούτοις πρὸς τὸν λαὸν εὐγνωμοσύνην

αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ τὴν πρώτην ἐβδομάδα τοῦ νέου ἔτους αἱ τελεταὶ αὗται ἄγαν τὸν λαὸν ἐπησχόλουν, ὁ Τιβερίος ἐξέδωκε θέσπισμα ἀπαγορεύον τὰ *Strennae* παρελθούσης τῆς πρώτης τοῦ ἔτους. Ἄλλ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ Καλλιγόλας, τοσοῦτον ἐπὶ φιλαργυρίᾳ ὅσον καὶ ἐπὶ ταῖς λοιπαῖς κακίαις διακρινόμενος, ἀνήγγειλε διὰ νέου θεσπισματος εἰς τὸν λαὸν ὅτι θὰ ἐδέχτο κατὰ τὰς καλὲνδας ἱανουαρίου τὰ δῶρα αὐτοῦ καὶ διέμεινε καθ' ἅπασαν τὴν ἡμέραν ἐν τῷ παλατίῳ αὐτοῦ, ὑπταίς χερσὶ τὸ ἀργύριον καὶ τὰ δῶρα τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ δεχόμενος, ἵνα, ὡς ἐποδύρομενος ἔλεγε, δυνήθῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ν' ἀναθρέψῃ καὶ νὰ προικίσῃ, καὶ γυμνόπους πατῶν μετ' εὐφροσύνης ἐπὶ τῶν συσσωρευομένων ἐκ τῶν δώρων τῶν μετὰ δέους καὶ τρόμου προσερχομένων ὑπηκόων αὐτοῦ χρυσοῦ. Ὁ δὲ μετ' αὐτὸν Κλαύδιος ὁμοίαν ἐτήρησε τῷ Τιβερίῳ πολιτείαν, καὶ βαθυμῶδὸν τὸ ἔθος εἰς ἀχρηστίαν περιέπεσε, καθόσον μάχιστα αἱ εἰς τοὺς αὐτοκράτορας διδόμεναι *strennae* μετεβλήθησαν εἰς ἀνταλλαγὴν δώρων (*strennarum commercium*), καὶ οἱ αὐτοκράτορες, προθύμως μὲν ἔχοντες λαμβάνειν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ διδόναι δῶρα, ἐξέδιδον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διατάγματα περὶ κατάρχεως τοῦ ἔθους.

Ὁ Χριστιανισμός, αὐστηρότατος τὸ κατ' ἀρχὰς πρὸς τὰ ἔθιμα ταῦτα, ἅπερ ὑπερίμνησκον λατρείαν ἥτις ἐπὶ τρεῖς βραβεῖς αἰῶνας ἀπηνῶς αὐτὸν κατεδίωξεν, ἐπέζητησε νὰ ἐξοστρακίσῃ τὸ ἔθιμον τοῦτο τῶν εὐετηρίων δώρων, τοσοῦτῳ μᾶλλον ὅσῳ αἱ τοῦ ἱανουαρίου καλὲνδας, καθ' ἃς τὰ δῶρα ἀντηλλάσσοντο, συνέπιπτον πρὸς τὰ *saturnalia*, τὰς τῶν ρωμαίων ἀπόκριας, καθ' ἃς δημόσιοι ἐτελοῦντο χοροὶ καὶ προσωποδοφῶν ἐσμός· τὰς ἀγνίας κατέκλυζε καὶ παντοῖαι παρατυπίαί ἐπεγίνοντο. Ἐβρόντα λοιπὸν ὁ Χρυσόστομος ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀρχὰς καὶ ἀναθέματα καὶ ἀφορισμοὺς ἐκσπενδονίζων κατὰ τῶν βεβήλων τούτων ἐθίμων, ἀνεκράυαζεν ὁ Τερτυλλιανὸς ὅτι ἰουδαϊκὴ ἦν ἑορτὴ ἡ πρώτη τοῦ ἔτους, ἀμικτή δὲ καὶ ἑωσφορικὴ πολυτέλεια ἡ δωροφορία, καὶ διαβολικὰ ὁ Αὐγουστίνος τὰ δῶρα ταῦτα ἐχαρκατῆριζεν.

Ἀλλὰ τὸ ἔθος διετηρήθη ἐκΧριστιανισθέν, οὕτως εἶπεν. Τὰς τοῦ ἱανουαρίου καλὲνδας ἀντικατέστησαν αἱ μεγάλαι ἑορταὶ τοῦ δωδεκαημέρου, καθ' ἃς, καὶ μάχιστα τῇ 1 ἱανουαρίου, παντοῖα ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ ὑπὸ τῶν ὑπᾶτων ἐγίνοντο δῶρα ταῖς συζύγοις καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν, τῷ στρατῷ καὶ τῷ λαῷ. Αἱ ἡμέραι αὗται ἐξελέγοντο ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν βασιλέων ὅπως εἰς τὰς συζύγους ἢ εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτῶν τὸ στέμμα δωρῶνται. Οὕτω τῇ 9 ἱανουαρίου τοῦ 400 ὁ ἄσθενής Ἀρχάδιος ἀνεκέρυττεν Αὐγούστην τὴν ἐξαίσιφν ὑπερρέουσαν κἀλλει καὶ ἡγέρωχον Εὐδοκίαν, τὴν τέως μὲν θερμὴν φίλην, εἶτα δ' ἄσπονδον τοῦ Χρυσοστόμου ἐχθρὴν, καὶ μετὰ δύο ἔτη, τῇ 10 ἱανουαρίου 402, Αὐγούστην τὸν ἐκ ταύτης υἱὸν αὐτοῦ Θεοδόσιον τὸν Μικρόν· τῇ 2 ἱανουαρίου 423 ὁ Θεοδόσιος οὗτος ἀνεκέρυσεν Αὐγούστην τὴν σύζυγον αὐτοῦ Εὐδοκίαν ἢ Ἀθηναΐδα, τὴν πάγκαλον καὶ παντοῖα παιδεῖα κεκοσμημένην θυγατέρα τοῦ φιλοσόφου Λεοντίου· τῇ 1 ἱανουαρίου τοῦ 613 ὁ Ἡράκλειος στέφει αὐτοκράτορα τὸν ἐκ τῆς πρώτης αὐτοῦ συζύγου Ἐπιφανίαν ἢ Εὐδοκίαν ὁμώνυμον αὐτῷ υἱόν, καὶ τῇ 1 ἱανουαρίου 617 ἀναδεικνύει Καίσαρα τὸν ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ γυναικὸς Μαρτίνης υἱὸν αὐτοῦ Κωνσταντίνον· τῇ 6 ἱανουαρίου τοῦ 869 Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἀναγορεύει συνυτοκράτορα τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱὸν Κωνσταντίνον καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τοῦ ἐπιόντος ἔτους τὸν δευτερότοκον Λέοντα τὸν Σοφόν· τῇ 6 ἱανουαρίου τοῦ 887 ὁ τελευταῖος οὗτος, ὁ φίλεως σύζυγος τεσσάρων διαδοχικῶς ὡράων γυναικῶν, παινοῖ τὴν τελευταίαν, Ζωὴν τὴν Καρβωνοφίαν, ἥτις «ἐφ' ἱκανὸν αὐτῷ συμβιοῦσα ἀταινίωτος ἦν μέχρις οὗ παιδίον ἐξ αὐτῆς ἐτέχθη τῷ βασιλεῖ»· τῇ 6 ἱανουαρίου τοῦ 921 Ρωμανὸς ὁ Λεκαπηνὸς ἀνακηρύσσει Αὐγούστην τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Θεοδώραν καὶ τῇ 1 ἱανουαρίου τοῦ 924 τοὺς δύο αὐτοῦ υἱοὺς Στέφανον καὶ Κωνσταντίνον.

Τὰ ὀλίγα ταῦτα παραδείγματα, ἅπερ ἐκ τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ἐσταχυολογήσαμεν, δεικνύουσιν ἀρκούντως ὅτι ἔθος ἦν τοῖς βασιλεῦσι προσφέρειν κατὰ τὰς τοῦ ἱανουαρίου καλὲνδας εἰς τὰς συζύγους καὶ εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν τὸ πολυτιμώτατον τῶν δώρων, τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα. Ἀλλὰ δὲν ἀπέλειπον οἱ αὐτοκράτορες πολῦτιμα νὰ διανέμωσι δῶρα κατὰ τὰς ἑορτάς τοῦ δωδεκαημέρου εἰς τοὺς αὐλικούς, εἰς τοὺς σχολαίους, εἰς τοὺς μισθοφόρους καὶ εἰς τὸν λαόν· ἴσως δὲ ταῦτα εἰσι τὰ ὑπὸ τοῦ κόμητος Μαρκελλίνου *Μυρουστατικά* καλούμενα, ἅπερ Ἀναστάσιος ὁ Δίκυρος ἐδωρεῖτο τῷ λαῷ τῇ 1 ἱανουαρίου τοῦ 496 ἐπὶ τῇ ὑπατείᾳ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Παύλου· ὁμοίαν δωρεάν ἐποιεῖτο μετὰ τέσσαρα ἔτη τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ὁ αὐτὸς αὐτοκράτωρ εἰς τοὺς ἱλλυριοὺς στρατιώτας. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Ἰουστίνος ὁ Νεώτερος πάντας τοὺς πρὸ αὐτῶν ὑπερέβαλον βασιλεῖς κατὰ τὸ πολυτελὲς καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν δώρων τούτων. Τῷ 524 ὁ Ἰουστινιανὸς, ἐπὶ τῇ ἀνακηρύξει αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ θεῖου Ἰουστίνου ὡς ὑπάτου διὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο καὶ ὡς στρατηλάτου, διένειμε τῇ 1 ἱανουαρίου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ κόμητος Μαρκελλίνου, εἰς τὸν λαόν 288,000 σολῖα χρυσᾶ (= 4,149,000 φράγκα), πρὸς δὲ ἐδωρήσατο εἰς τὰ ἀμφιθέατρα 20 λέοντας, 30 πύθια καὶ ἄλλα ἄγρια θηρία. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἦν τότε μόλις ὑπερβὰς τὸ τριακστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος, ὑπασπιστὰς δ' εἶχε τὸν μέλλοντα σύγγαμβρον αὐτοῦ Σίτταν καὶ τὸν περὶδοξον στρατηγὸν Βελισάριον, νεανίας τότε καὶ πρώτους ὑπηνήτας, πρὸ μικροῦ δ' εἶχε γνωρίσει ἐν τῷ Ἐμβόλῳ πενομένην καὶ νήθουσαν ὅπως τὰ πρὸς τὸ ζῆν πορίζεται τὴν ὡραίαν Θεοδώραν, ἥς σφοδρῶς ἠγάσθη. Ἀλλὰ καὶ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους τοῦ 528 ἔτους ὁ Θεοφάνης ἀναφέρει ὅτι ὑπερέβη πάντας τοὺς προκατόχους κατὰ τὸ πλούσιον τῶν δωρεῶν (*largitiones*), ἅπερ εἰς τὸν λαόν διένειμεν ἐπὶ τῇ ὑπατείᾳ αὐτοῦ. Ἰουστίνος ὁ Νεώτερος ἠκολούθησε τῷ παραδείγματι τοῦ θεῖου αὐτοῦ· τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα, κατὰ Κόριππον καὶ Θεοφάνην, ἦσαν τὰ δῶρα, ἅπερ τῇ 1 ἱανουαρίου 567 διένειμεν, ὥστε πολλοὶ ἐκ τῶν λαβόντων ἐπλούτησαν, ἐνθ' ἡ ὅσον ὡραία τοσοῦτον καὶ εὐγενὴς τὴν ψυχὴν συζυγὸς αὐτοῦ Σοφία, ἡ ἀνεψιὰ τῆς Θεοδώρας, ἀκριβοσωμένη πάντας τοὺς δανειστάς καὶ ὅσα τινὲς αὐτοῦ ὤφειλον εἶτε δι' ἐγγράφων ἢ καὶ δι' ἐνεχυρῶν, κατέβαλε μὲν αὐτοῖς τὰ δάνεια οἰκοθεν, ἔλαβε δὲ τὰ ἐνέχυρα καὶ τὰ ἐγγράφα, καὶ τὰ μὲν ἐνέχυρα τοῖς δεσπόταις ἀπέδωκε, τὰ δ' ἐγγράφα ἐξηφάνισε. Τὸν Ἰουστίνον ἀπεμιμήθη ὁ διάδοχος αὐτοῦ Τιβερίος· τῇ 1 ἱανουαρίου 579. Ὁ Τιμιμικής διένειμε τῇ 1 ἱανουαρίου 970 πάντας τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς χωρικοὺς καὶ εἰς τὰ νοσοκομεῖα, ἐδωρήσατο εἰς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ Ἀρμενίους τοὺς φόρους καὶ ἐπηύξησε τὰ δῶρα (ῥώγας) τῶν αὐλικῶν καὶ τῶν συγκλητικῶν.

Ἐκτὸς τῶν δωρεῶν τούτων συμπόσια μεγαλοπρεπέστατα ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐδίδοντο, ὧν τὰ ἐπισημώτατα ἦσαν τὸ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων, τὸ κατὰ τὴν Κυριακὴν μετὰ τὰ Χριστουγεννα καὶ τὸ τῆς 2 ἱανουαρίου. Εἰς τὸ μέγα συμπόσιον τῆς 25 δεκεμβρίου ἐκαλοῦντο, οἱ μὲν τῶν ἀνωτέρων βαθμῶν τὴν προτερίαν, οἱ δὲ λοιποὶ αὐθιμερόν τὴν πρωίαν, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ *κλητορολογίου*, πᾶσα ἡ ἀριστοκρατία τῆς αὐλῆς, νοβηλίσσιμοι, κλαρίσσιμοι, ἐμινεντίσσιμοι, ἱλλουστρίσσιμοι καὶ λοιποὶ, ἐρχόμενοι ἐφιπποὶ ἢ ἐπὶ τεθρίππου, ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, ἡγούμενοι, ὀρφανοτρόφοι καὶ ξενοδοχοὶ, οἰκουμενικοὶ διδασκαλοὶ, οἱ βούλγαροι καὶ σαρκακηνοὶ πρεσβευταὶ καὶ ἄλλοι, τράπεζα δὲ ἰδία παρετίθετο, ἐν ᾗ παρεκλήθητο δώδεκα πένητες *ἀδελφοὶ ἐν Χριστῷ*. Ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ συμποσίου μεγάλαι ἀνήπτοντο ἀργυραὶ λυχνίαι ἐξηρητημέναι ἀπὸ ἀργυρῶν ἀλύσειν, συνδεουσῶν τὰς ἐκ θεσσαλικοῦ μαρμαρίου στήλας· ἡ αἰθουσα ἀκτινοβολεῖ ἐκ τοῦ διαχρύσου ὀρόφου, τῶν μωσαϊκῶν τῶν τοίχων, ἅπερ παρίστων ἄνθη, δένδρα καὶ ὑπώρας, τοῦ στίλβοντος μαρμαροῦ τοῦ δαπέδου· κατὰ τὸ ἄκρον τῆς αἰθούσης τράπεζα, ἀποκοπτικὴ λεγομένη, ἐν σχήματι ἡμικυκλίου, εἶναι ἐπιπεφυλαγμένη εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅστις

ὅς παρκαχθήσῃ μετὰ τῶν δώδεκα ἀνωτάτων βαθμύων ἐν αὐτῇ ἐπὶ πλουσιωτάτου ἀνακλίντρον, ὡς ὁ Χριστὸς ἐν μέσῳ τῶν δώδεκα ἀποστόλων αὐτοῦ. Τρεῖς βαθμίδες ἐκ πορφυρίτου λίθου πρὸς αὐτὴν φέρουσι, πρὸ δὲ τοῦ ἡμικυκλίου ὑπῆρχον παρὰλλήλως δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ δεκαεννέα τράπεζαι μετ' ἀνακλίντρων ἐκ δώδεκα θέσεων, διατεταγμέναι οὕτως ὥστε μηδεὶς τῶν συνδαιτηγόνων νὰ ἔχη τὰ νῶτα ἐστραμμένα εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Παρὰ πέτασμα ἐκ πορφύρας χωρίζει τὸν προθάλαμον ἀπὸ τῆς αἰθούσης τοῦ συμποσίου, ἐν ᾗ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς βασιλικῆς τραπέζης τάσσονται πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ βασιλέως οἱ ἀποστολῆται καὶ οἱ ἀγιοσφοῖται ψάλλται, χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ φέροντες ὄργανα. Αἰρομένου τοῦ πορφυροῦ παρκαπέτασματος ἐπιφαίνεται ὁ βασιλεὺς, διδιδῆται πορφυροῦν φέρον καὶ λευκὴν τιάραν, καὶ πάντες προσκυνοῦσι τὴν χεῖρα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἔχοντες. Καθεσθέντος δὲ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τοῦ ἀνακλίντρον αὐτοῦ, εἰδικὸς ὑπἄλληλος, ὁ ἀρτοκλῆτης, καλεῖ ὀνομαστὶ ἕκαστον τῶν συνδαιτηγόνων ὅπως εἰσέλθῃ καὶ διὰ τῆς χειρὸς δεικνύει αὐτῷ τὴν θέσιν, ἣν ὀρεῖται νὰ καταλάβῃ ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ.

Ὁμοία σκηνὴ ἐγένετο καὶ ἐν τοῖς δώμασι τῆς αὐτοκρατείας πρὸ αὐτῆς, ἐπὶ χρυσοῦ καθήμενης θρόνου καὶ περιβεβλημένης πλατύν καὶ βραχὺν μανδύαν, ὅλον ὑπὸ ἀδαμάντων κεκοσμημένον, καὶ τετράγωνον διάδημα μετὰ τριῶν σειρῶν μαργαριτῶν, παρελαύνουσι πρῶτον οἱ ἀγένοιοι αὐλικοί· εἶτα προσκυνοῦσι καὶ ἀσπάζονται αὐτὴν πᾶσαι, ὅσαι ἔχουσιν ἐπίσημον εἰς τὴν αὐλὴν εἴσοδον, ζῶσται καὶ πατρικίαι καὶ μαγίστρισαι, σενατόρισαι καὶ κανδιδάται καὶ σπαθαροκανδιδάται, ἀνθυπάτισσαι καὶ κομίτισσαι, σκριβώνισσαι καὶ βεστιτῶρισαι καὶ λοιπαί, σύζυγοι ἢ χῆραι βαθμύων καὶ ὑπαλλήλων, ἀγγελλόμεναι, ὡς ἔτι καὶ νῦν ἐν πολλαῖς εὐρωπαϊκαῖς αὐλαῖς γίνεται, διὰ τῶν τίτλων τῶν συζύγων αὐτῶν.

Τὸ συμπόσιον ἦν πολυτελέστατον, προέπινον εἰς ὑγίειαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἐπεσφραγίζετο δὲ διὰ τοῦ γοτθικοῦ χοροῦ, δι' ἀκροβατῶν καὶ διὰ ταχυδακτυλουργῶν, μεθ' ὃ οἱ συνδαιτηγόνες προελαύνοντες πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ προσκυνοῦντες ἀπῆρχοντο δώρων πεπληρωμένοι. Δεύτερον συμπόσιον παρετίθετο τοῖς Φαργάνοις, Χαζάραις, Ἀγαρηνοῖς καὶ Φράγκοις τῇ κυριακῇ μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν καὶ τρίτον τῇ 2 ἰανουαρίου εἰς τοὺς φοιδεράτους ἢ Γότθους.

* *

Καὶ αὐταὶ μὲν ἐν συνόψει αἱ ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Χριστουγέννων καὶ ἐπὶ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους θωρακαὶ καὶ ἑορταὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς. Ὁμοίαι δὲ ταύταις καὶ ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς ἐγίνοντο αὐλαῖς, ἐν αἷς οἱ βασιλεῖς, οἱ ἡγεμόνες, οἱ πρίγκηπες καὶ λοιποὶ συνεκάλουν κατὰ τὰ Χριστουγεννα τοὺς ὑποτελεῖς αὐτῶν καὶ μετὰ πολυήμερους εὐωχίας καὶ ἑορτὰς ἀπέλθον πολλὰ διδόντες δῶρα. Ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ', τοῦ βασιλέως ἡλίου, τὸ ἔθος τοῦτο ἦν γενικόν· αἱ κυραὶ τῆς αὐλῆς καὶ οἱ εὐπατρίδαι ἀντήλασσον δῶρα, ἔπεμπον δὲ πρῶτον τοιαῦτα εἰς τὴν ἐρωμένην τοῦ βασιλέως, ἐξ ἧς πολλὰκις ἡ τύχη αὐτῶν ἐξήρτητο. Τῷ 1679 ἡ κυρία Μοντεσπὰν ἔλαβε λαμπρὰ ἀγιοθασιειάτικα, ἅπερ πολὺν ἐν τῇ αὐλῇ προὔξενον κρότον. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως ἐδώρησεν αὐτῇ χρυσὴν παροψίδα μετὰ σειραδίου ἐκ σμαράγδων καὶ ἀδαμάντων καὶ δύο κυθῶν κεκοσμημένων διὰ τῶν αὐτῶν πολυτίμων λίθων, ὧν ἡ ἀξία ὑπερέβαινε τὰ δεκακισχίλια σκούδα. Πλουσιώτατα δῶρα προσηνέχθησαν αὐτῇ ὑπὸ πασῶν τῶν κυριῶν τῆς αὐλῆς, καὶ ὑπ' αὐτῆς ἔτι τῆς βασιλείας.

Θὰ ὑπερεβαίνομεν τὸ μέτρον ἐὰν ἐπεδιδόμεθα εἰς περιγραφὴν πολλῶν καὶ ἄλλων δώρων διαμεριζέντων ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Γαλλίας κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Σημειώσωμεν μόνον τὸ δῶρον, ὅπερ ὁ καρδινάλιος Δυβοᾶ ἔδωκεν εἰς τὸν οἰκονόμον αὐτοῦ, ταπεινῶς πρὸ αὐτοῦ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους παρουσιασθέντα καὶ ἀναμένοντα τὰ ἀγιοθασιειάτικα. «Σοὶ χαρίζω, τῷ εἶπεν ὁ καρδινάλιος, ὅσα μοι ἔκλεψας κατὰ τὸ δικάστημα τοῦ λήξαντος

ἔτους». Τὸ εὐετήριον τοῦτο δῶρον φυσικῶς δὲν ἦτο πολὺ εὐπρόσδεκτον εἰς τὸν λαβόντα.

Ἀλλὰ καὶ ἐν Σινικῇ καὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ ἡ πρώτη τοῦ ἔτους ἑορτάζεται σχεδὸν ὅπως καὶ παρ' ἡμῖν. Ἀμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου ἐγειρόμενοι πάντες τὰς πλουσιωτάτας αὐτῶν περιβάλλονται στολῆς, ἄρχονται αἱ ἀντεπισκέψεις καὶ αἱ ἀνταλλαγαὶ τῶν δώρων, γεύματα παρατίθενται, δημόσιοι τελοῦνται ἑορταί, καθ' ἃς ἐν μέσῳ πυρᾶν καὶ πυροτεχνημάτων δίδονται θεατρικαὶ παραστάσεις κλπ. Ἐν Ἰαπωνίᾳ ἡ ἑορτὴ φέρει οἰκογενειακώτερον χαρακτῆρα. Ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῆς αἰθούσης ἡ σύζυγος κατατίθῃ τὰ προωρισμένα τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς εὐετήρια δῶρα· ἅμα δ' αὐτοῦ ἐλθόντος, τρεῖς ἐπανελημμένως γονυπετήσασα καὶ εἶτα ὑπεγειρομένη ἀπαγγέλλει τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχάς, προσκλίνουσα καὶ τὸ σῶμα στηρίζουσα ἐπὶ τῶν χειρῶν, ὃ δὲ σύζυγος ὀκλαδὸν καθήμενος ἐνώπιον τῆς γυναικὸς καὶ τὰς χεῖρας πρὸς τὰ γόνατα τείνων κινεῖ ἡρέμα τὴν κεφαλὴν, ὥστε προσεκτικώτερον τείνων τὸ οὖς, καὶ τὴν ἀποδοκιμασίαν αὐτοῦ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐκφράζει διὰ λαρυγγισμῶν διακοπτομένων ὑπὸ σιτοναχῆς ἢ ὑπὸ συριγμοῦ ὑποκώφου. Ἀφοῦ δὲ ἡ κυρία τελειώσῃ, λαμβάνει αὐτὸς τὸν λόγον καὶ τῇ ἀπευθύνει τὰς εὐχάς καὶ τὰ δῶρα αὐτοῦ· ἀκολουθῶς ἐπέρχονται τὰ τέκνα καὶ οἱ λοιποὶ συγγενεῖς, καὶ τελευταῖον παρατίθεται τὸ μέγα οἰκογενειακὸν γεῦμα, μεθ' ὃ ἐξέρχονται εἰς τὰς ἐπισκέψεις.

Κλείσωμεν τὰ περὶ τῶν ἑορτῶν τοῦ νέου ἔτους διὰ τοῦ ἐπομένου ἐν Νέᾳ Καληδονίᾳ ἔθους, ὅπερ βεβαίως οὐδὲ κατ' ὄναρ ἡδύνατό τις παρ' ἡμῖν νὰ φαντασθῇ. Τὴν παρκαμὸν τῷ νέου ἔτους ἡ μήτηρ προσφέρει τῷ υἱῷ νεάνιδα, ἣν οὗτος νυμφεύεται ἀλλὰ μέχρι τῆς ἐπιούσης. Τὸ πρῶτ' ἡ νεαρά γυνὴ παραδίδεται εἰς τὸ μαγειρεῖον, ἐνθα . . . καλλιτέχνης μάγειρος παρασκευάζει αὐτὴν ὅπτην ἢ βραστὴν μετὰ διαφόρων ἐμβαμμάτων καὶ κοσμήσας αὐτὴν ἐν παροψίδι μὲ γαρνιτούραν καρδάμου ἢ σελίνου παρουσιάζει εἰς τὸν σύζυγον ἐν ἐπισήμῳ γεύματι, εἰς ὃ καλοῦνται πάντες οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι. Τοῦτο δὲ τὸ λεγόμενον: «Συντρώγειν τοῖς μέλεσι τῆς οἰκογενείας».

* *

Παρ' ἡμῖν, κομιστῆς τῆς χαρμοσύνης ἀγγελίας τοῦ νέου ἔτους καὶ τῶν εὐετηρίων δώρων εἶναι ὁ μέγας Βασιλεὺς, «ὁ οὐρανοφάντωρ τοῦ Χριστοῦ, ὁ μύστης τοῦ δεσπότη, ὁ ἀστὴρ ὁ φαεινός, ὁ ἐκ Καισαρείας καὶ Καππαδόκων χώρας, ὁ θεοπρεπῶς δογματίας, τὴν φύσιν τῶν ὄντων τρανώσας καὶ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἦθη κατακοσμήσας, τὸ βασιλεῖον ἱεράτευμα, οὗ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος», καθ' ἣ ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ψάλλει, τὴν μνήμην γεραίρουσα τοῦ μεγάλου καὶ περικλεοῦς ἱεράρχου, ἐν ᾧ πρῶτον ἐνεσαρκώθη ἡ ἰδέα τῆς ἐναρμονίου συζυγίας τῶν τέως ἀσπόνδων πολεμίων, χριστιανισμοῦ καὶ ἐλληνισμοῦ, καὶ τοῦ ἐκ τῆς συζυγίας ταύτης καταρτισμοῦ νέου πολιτισμοῦ, ὅστις ἐκράτησε καὶ κρατεῖ νῦν ἀκαταμάχητος καθ' ἅπασαν τὴν πεπολιτισμένην οἰκουμένην, οἷον αὐτὸν ὠνειροπόλησε καὶ ὡς τὰς κρηπίδας αὐτοῦ ἔθηκεν ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας πατὴρ καὶ τῆς οἰκουμένης ἀληθὲς διδάσκαλος. Ὁ νεώτερος πολιτισμὸς, ὃν ὁ πολὺς Ρενάν ἐχαρακτήριζε πρὸ τινος λέγων «Πάντες ἐσμέν Ἕλληνες τὴν ἀγωγὴν καὶ Ἰουδαῖοι τὸ θρησκευμα», ἐστὶν αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν θαυμασίως ὁ ἐκ Καισαρείας φαεινὸς ἀστὴρ προδιέγραψε λέγων: «Εἰ μέλλοι ἀνέκπλυτος ἡμῖν ἡ τοῦ καλοῦ παραμένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὲ τούτοις (τοῖς ἑλληνικοῖς γράμμασι) προτελεσθέντες, τηλικαῦτα τῶν ἱερῶν καὶ ἀπορρήτων ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων, καὶ οἷον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὅρῃν ἐβισθέντες, οὕτως αὐτῷ προσβαλοῦμεν τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις. . . Καθῆπερ γὰρ φυτὸ οἰκεῖα μὲν ἀρετὴ τὸ καρπὸν βρῆεν ὠραίῳ, φέρεῖ δὲ τινα κόσμον τὰ φύλλα τοῖς κλάδοις περισειόμενα, οὕτως δὴ καὶ ψυχῇ προηγουμένως μὲν καρπὸς ἡ ἀλήθεια, οὐκ ἄχαρί γε μὴν οὐδὲ τὴν θύραθεν σοφίαν περιβεβλησθαι, οἷον τινα φύλλα σκέπην τε τῷ καρπῷ καὶ ὅψιν οὐκ ἄωρον παρεχόμενα».

Τοῦ μεγάλου τῆς οἰκουμένης διδασκάλου, ὅστις ἀποθανὼν τῇ

1 Ιανουαρίου 379 ἐκδηύετο ἐν μέσῳ τοσούτου πλήθους οὐ μόνον Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ Ἑθνικῶν καὶ Ἰουδαίων, τὸν ἀποιχόμενον ἀντιπρόσωπον τῆς ἀρετῆς καὶ φιλάνθρωπίας ἀποκλαιδόντων, ὥστε πολλοὶ ἐκ τοῦ ὠθισμοῦ καὶ τῆς συγκλονήσεως ἀπέθανον, εὐλαβῆ ἐτήρησε μνήμην οὐ μόνον ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ὁ λαός, ὅστις τὴν πρώτην τοῦ ἔτους ἀποκλειστικὴν σχεδὸν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Βασιλείου θεωρῶν μονονοχὶ λησμονεῖ τὴν κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀγομένην μεγάλῃν δεσποτικὴν ἑορτὴν τῆς Περιτομῆς. Ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἀποκλυοῦνται αἱ βασιλοῦται, αἱ παρτιθέμεναι πρῶται κατὰ τὴν δεῖπνον τῆς παραμονῆς καὶ κατὰ τὸ ἄριστον τῆς ἑορτῆς, τὰ μέγιστα ταῦτα οἰκογενειακὰ γεύματα, καθ' ἃ πάντα τὰ τῆς οἰκογενείας μέλη παρεκλήθητο, καινουργεῖς ἐνδεδυμέναι στολὰς, ἐπρόκειτο δὲ νὰ γνωστῇ ὁ κατὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος τυχερὸς τῆς οἰκογενείας ἐκ τῆς ἐν τῇ μερίδι αὐτοῦ εὐρέσεως τοῦ ἐν αὐτῇ θεημιμένου χρυσοῦ ἢ ἀργυροῦ νομίσματος. Ὁ οἰκογενειάρχης κόπτεται μετὰ πολλῆς εὐλαβείας καὶ προσοχῆς τὴν πῆτταν καὶ ἀπὸ κρητῆστη πρῶτον τὰς μερίδας τῆς Παναγίας καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, αἵτινες κατατίθενται πρὸ τῶν ἱερῶν εἰκονισμάτων, δικνέει εἴτα τὰς λοιπὰς ἐκάστῳ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καθ' ἡλικίαν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀρχόμενος, μὴ λησμονημένων τῶν ὑπηρετῶν ὡς μελῶν καὶ τούτων τῆς οἰκογενείας ταυτοχρόνως ἐκχέονται ἐπὶ τῆς τραπέζης ποικιλία παντοδαπῶν ξηρῶν ὀπωρῶν, ὧν ἡ ἀγορὰ, παρατεινομένη κατ' ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας πρὸ τῆς ἑορτῆς ἡμέρας, ἀπετέλει ἰδιαιτέραν πνήγυριν ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ κλασικῇ ἀγορᾷ τῶν ὀπωρῶν, τῇ τουρκιστὶ *Gemici iskelesi* καλουμένη. Εἴτα ἐψάλλετο, τοῦ οἰκογενειάρχου προεξάρχοντος, τὸ τροπικόν καὶ τὸ μεγαλυνάριον τοῦ Ἀγίου καὶ τὸ δημῶδες ᾄσμα

Ἄγιος Βαδὶλης ἔρχεται ἀπὸ τὴν Καισαρεία,

ὅτε ἡγείροντο κατὰ σειρὰν πάντες καὶ τὰς χεῖρας τῶν γονέων φιλοῦντες ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν τὰ ἁγιοβασιλειάτικα θεημιμένα πρὸ αὐτῶν ἐν κανίστρῳ, δῶρα, ὡς οἱ παῖδες ἐφρόνουν, κοιμισθέντα ὑπὸ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, περὶ οὗ ἀπὸ τεσσάρων ἢ πέντε ἡμερῶν ἤρχίζον διερωτώμενοι πρὸς ἀλλήλους ποῦ ἄρ' ἔχει ἔφθασε τὴν ὥραν ἐκείνην καὶ πόσον ἔτι ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἀπέχει. Ἐπιμελῶς αἱ παρθένοι ἐκράτουν ἐν τῆς πῆττας τῶν τεμαχίων, ὅπερ τὴν νύκτα ἐβόλλον ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον τῆς κλίνης αὐτῶν ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ὅτι ὁ ἅγιος Βασιλείος θὰ ἐδείκνυνεν αὐταῖς καθ' ὕπνου ἐν κατόπτρῳ, ὅπερ ἐτοποθέτουσαν κατέναντι τῆς κλίνης αὐτῶν, τοὺς μέλλοντας κυρίους τῶν τυχῶν αὐτῶν. Καὶ ἐπειδὴ ἐλάλει καὶ τότε ἡ καρδιά, καὶ ἡ ἀθώα κόρη ἐθαυκαλίζετο πολλὰκις ἀναπολοῦσα ἀκουσίως ἐκείνον, δι' ὃν ἡσθάνθη τὸ πρῶτον τὴν καρδίαν αὐτῆς πᾶλλουσαν, συνέβαινε ἡ ἀναπόλησις αὐτῇ νὰ συνεχίζεται εἰς ἡδαιαν ὀνειρώξιν ἀμβροσίην διὰ νύκτα καὶ νὰ παρυσιάζῃ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς τὸ ἰνδαλμα ἐκείνου. Καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἡγείρετο ἅμα τῇ πρωίᾳ τῆς κλίνης ἡ κόρη, βεβαία ὅτι οἱ πόθοι αὐτῆς θὰ ἐξεπληρῶντο κατὰ τὸ ἀρχόμενον αἴσιον ἔτος, ἀφοῦ ὁ ἅγιος Βασιλείος ἐδείξεν αὐτῇ ἐν τῷ κατόπτρῳ τὸν μελλόνυμφον.

Ἐν τῷ δημῶδι ᾄσματι, οὗ περ ἐμνήσθημεν, διήκει ἡ μεγάλη ιδέα, ἣν εὐλαβῶς ὁ λαός ἐτήρησε περὶ τοῦ ἐνδόξου υἱοῦ τῆς Καισαρείας. Ἀμφιβέλλομεν ἂν τὸ ᾄσμα, μεθ' ὅλον τὸ ὀχλικόν καὶ πεπατημένον αὐτοῦ, ἀποδεικνύη, ὡς ὁ ἀοίδιμος ἱστορικός τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος ἀποφαίνεται, ὅτι «ὁ λαός δὲν εἰμπορεῖ νὰ θαυμάσῃ τοὺς μεγάλους αὐτοῦ ἄνδρας, εἰμὴ καταβιβάζων, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοὺς μέχρι τῆς ἰδίας περιωπῆς καὶ ἀτμοσφαιράς». Ὁ τῆς Ἐκκλησίας μέγας ἱεράρχης παρίσταται ἐν τῷ ᾄσματι τούτῳ ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπος, ὁ δεσπότης καὶ κύριος, οὕτως εἰπεῖν, τῆς πένας, τοῦ χαρτιοῦ καὶ τοῦ καλαμαριοῦ, ὁ ἔχων τὸν οὐρανὸν χαρτί, τὴν θάλασσαν μελάνην, τὸ χεῖρι τοῦ τὸ ἅγιο ἀθάνατο κονδύλι, ὁ ἀνὴρ ὁ οὐχὶ δι' ἄσμάτων τέρπων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀλφαβήτας διδάσκων, ὁ ἀνὴρ, οὗ τὸ κονδύλι ἔχει τὴν θεόδοτον χάριν νὰ μαντεύῃ καὶ

τὸ χαρτί νὰ μιλήῃ, ἐκάστῳ τὸ αὐτοῦ ἀποδιδὼν καὶ τὰς ἀρμοδίας εὐχὰς αὐτοσχεδιάζων, ὁ ἀνὴρ, ἐν ᾧ συγκεντρῶνται αἱ τύχαι τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ ἔθνους. Τοιαύτη, καθ' ἡμᾶς, ἡ εἰκὼν τοῦ σεπτοῦ ἱεράρχου, οἷαν ὁ λαός ἐν τῇ ἀφελείᾳ μὲν, ἀλλὰ καὶ ἀγνῇ αὐτοῦ εὐλαβείᾳ ἀνεπλήσματο. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ δὲν βλέπομεν καταβιβάζόμενον τὸν ἅγιον μέχρι ταπεινῆς ἀτμοσφαιράς.

Τὸ ᾄσμα τοῦτο περιχέεται καὶ νῦν ἔτι ἀπὸ θύρας εἰς θύραν ὑπὸ ἐσμοῦ ἀγιοπαίδων, οἵτινες λαμβάνουσι καὶ αὐτοὶ τὰ ἁγιοβασιλειάτικα των, ἐφαρμοζόμενοι οὕτως ἐπὶ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους τοῦ θεοῦ τῆς φιλάνθρωπίας θεσμοῦ. Ἀλλ' ἡσαν χρόνοι, καθ' οὓς μετὰ τὴν μεγάλῃν οἰκογενειακὴν τελετὴν, ἣν ἀνωτέρω διεγράψαμεν, ἐσχηματίζοντο ὅμιλοι ὑπὸ τῶν προϋχόντων καὶ προκρίτων τῶν συνοικιῶν, οἵτινες περιχόνοντες τὰς οἰκίας καὶ τὸ ᾄσμα ἐμμελῶς ᾄδοντες καὶ τὸ ἀνέον ἔτος μὲ ὑγίειαν καὶ εὐτυχίαν» εὐχόμενοι τῷ οἰκοδεσπότῃ καὶ τῇ οἰκοδεσποίνῃ ἐλάμβανον παρ' αὐτῶν πλοῦσι τὰ ἁγιοβασιλειάτικα «τῶν σχολείων καὶ τῶν πτωχῶν ἀδελφῶν μας». τοσούτῃ δὲ ἦν ἡ φιλοτιμία, ὥστε καὶ ὁ πενέστατος τῶν κατοίκων πικρῶς παρεπονείτο ἐὰν τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην δὲν ἐδέχετο τῶν προκρίτων, οὐχὶ ἐξ ὀλιγωρίας, ἀλλ' ἐξ εὐλαβείας μὴ προσβληθῇ ἡ φιλοτιμία αὐτοῦ μὴ ἔχοντος νὰ δώσῃ καὶ συνηθροίζετο οὕτως οὐκ ἐκαταφρόνητον ποσὸν ἐπαρκούν πολλὰκις εἰς τε ἐβδομαδιαίαν διατροφὴν τῶν πενήτων τῆς χώρας καὶ εἰς τρίμηνον τῶν σχολείων συντήρησιν.

Τὴν πρωίαν οἰκοδεσπόται καὶ οἰκοδεσποιναι, βαρυτίμους καινουργεῖς περιβεβλημένοι στολὰς καὶ ἐν πλούσιαις μηλωταῖς καὶ σισύραις ἐγκεκροδυλημένοι, μετέβαινον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῆς θείας λειτουργίας καὶ τοὺς μετὰ τῶν συντυχόντων ἀντασπασμούς καὶ τὰς ἀμοιβαίας εὐχὰς εὐθὺ εἰς τὸν οἶκον ἐπανέστρεφον, ἐνθα ἀνέμενον αὐτοὺς ἐν ἑορτασίμῳ περιβολῇ τῶν τέκνων ἢ χορείᾳ, οἱ λοιποὶ οἰκιοὶ καὶ οἱ ὑπηρεταὶ κατὰ σειρὰν προσερχόμενοι ὅπως τὰς χεῖρας τοῦ οἰκοδεσπότη καὶ τῆς οἰκοδεσποίνης φιλήσωσι καὶ ἐπευχόμενοι αὐτοῖς λάθωσι μετὰ τῶν εὐχῶν τὰ ἁγιοβασιλειάτικα των, ἅπερ μόνον οἱ παῖδες τὴν ἐσπέραν τῆς προτερείας ἐλάμβανον. Καὶ παρατίθετο τὸ ἄριστον καὶ ἐπανελαμβάνετο τὸ κόψιμον τῆς πῆττας καὶ τῶν μερίδων ἢ διανομὴ καὶ ἡ παρὰ τοῦ τυχεροῦ εὐρεσις τοῦ ἐν τῇ πῆττᾳ χρυσοῦ ἢ ἀργυροῦ νομίσματος. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ ἄνδρες μετέβαινον εἰς τὰς ἐπισκέψεις, καθ' ἃς παρὰ τοῖς οἰκειότεροις διένεμον ἁγιοβασιλειάτικα εἰς τοὺς παῖδας. Μεγίστην κατεβάλλετο μέριμνα καὶ προσοχὴ ὅπως καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἑορτῆς μήτε λόγος πικρὸς λεχθῇ, μήτε ζημία τις ἐπισυμβῇ ἐν τῷ οἴκῳ, μήτε κλαυθμὸς ἀκουσθῇ ἢ φωνὴ ἔριδος. Ὅδηγίαι καὶ συμβουλαι τοῖς παισὶ καὶ τοῖς ὑπηρεταῖς ἀπὸ ἡμερῶν ἐδίδοντο ὅπως μηδὲν τοιοῦτο κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην πράξωσι, διότι αἴτσι θὰ πάγῃ ὅλος ὁ χρόνος των». Πανταχοῦ ἱλαρὰ ἐπεκράτει φαιδρότης, καὶ ἐπήνθει ἐξαιρετικῶς τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὸ μειδίαμα ἐπὶ τῶν χειλέων χήρας ἢ μητρὸς ἀτυχεσάσης ἐν τινὶ τῶν τέκνων, ἐνῶ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ἐστάλαζε τὸ ἄσβεστον δάκρυ.

Τοιαῦτα ἐν ἀτελεῖ σκιαγραφίᾳ τὰ παρ' ἡμῖν ἀφελῇ ἔθιμα κατ' ἀρχαιοτέρους χρόνους, ἔθιμα, ἅπερ ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ ἀποβλυνταὶ ἐν ταῖς μεγαλοπόλεσιν ὑπὸ τὸ κράτος καὶ τὴν βίαν τοῦ χειμάρρου δίκην εἰσρέοντος ξενικοῦ πολιτισμοῦ, μόλις περισωζόμενα ἐν ἀποκέντρῳ που γωνίᾳ καὶ παραβύσπῳ.

* *

Ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἐν τέλει σχολαστικὴ τις λεσχηνεία. Τὰ νεολατινικὰ φύλα ἐσχημάτισαν ἐκ τοῦ λατινικοῦ *strennae* τὰς λέξεις, αἵτινες ἐμφαίνουσι παρ' αὐτοῖς τὰ ἐπὶ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἀνταλλασσόμενα δῶρα, ὁ δ' ἡμέτερος λαός ἐπωνόμασε ταῦτα, ὡς εἴρηται, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἁγίου Βασιλείου, σχηματίσας λέξιν, ἣν ἡ καθαρῶς γλῶσσα ἀδυνατεῖ ν' ἀποδεχθῇ διὰ τὸ ἀνεπίτευκτον βεβαίως τοῦ σχηματισμοῦ τῆς γενικῆς καὶ δοτικῆς. Οἱ παρ' ἡμῖν λόγιοι ἀνεδίφησαν τοὺς συγγραφεῖς ὅπως ἀνεύρωσι κατὰλληλόν τινα λέξιν καὶ προτείεναν ἄλλοι μὲν τὸ *εὐαρχισμοί*,

ἄλλοι δὲ τὸ ἐπινομιῶδες. Καὶ περὶ μὲν τῆς πρώτης λέξεως ὁμολογητέον ὅτι οὔτε εὐηχος εἶναι, οὔτε ἐσχηματισμένη κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς, ἥτις ἄγνοεῖ παντάπασιν, ἂν δὲν ἀπατώμαι, τὸν εἰς ἰὼ σχηματισμὸν τοῦ ῥήματος ἀρχαῖον ἢ δὲ δευτέρω ἔχει· ὑπὲρ ἐαυτῆς καὶ τὸ εὐηχον καὶ τὸν Ἀθήναιον, ὅστις παρίστανται τινὰ καλοῦντα ἐπινομιῶδα τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων καλουμένην στρήνην· ἀλλὰ πρῶτον αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀθήναιος εἰσηγεῖται ὅτι κακὸς ἡλός ἐστιν ἡ διὰ τῆς λέξεως ἐπινομιῶδος μετάφρασις τῆς παρὰ Ῥωμαίους στρήνης, ἔπειτα ἡ λέξις ἐπινομιῶς, σημαίνουσα τὸ προστιθέμενον εἴτε εἰς τοὺς νόμους, εἴτε εἰς τὴν διανομήν, ἥμιστα φαίνεται ἐκφράζουσα τὸ πρᾶγμα, δι' ὃ χρῆσις αὐτῆς σήμερον γίνεται. Θὰ προετίμων τὴν λέξιν εὐετηρία σύμφωνον πρὸς τε τοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς καὶ πρὸς τὰς τῆς εὐφωνίας ἀπαιτήσεις καὶ ἐκφράζουσιν προσφυῶς τὸ πρᾶγμα, ἀφοῦ τὰ ἀγιοθασιλευάτικα δίδονται ἀκριβῶς ἐπὶ εὐετηρία, ὡς οἱ ἀρχαῖοι τὸ εὐτυχές ἔτο σ ἀπεικλόνον.

Καὶ μετὰ τὴν παρέκθεσιν ταύτην εὐχομαι πᾶσι τε καὶ πάσαις εὐετηρίαν καὶ πλούσια τὰ εὐετηρία ἐπὶ τῷ ἔτει 1892.

Σ. Ι. Β.

ΑΙ ΡΩΣΙΚΑΙ ΜΕΓΑΛΟΠΟΛΕΙΣ.

(Συνέχεια· ἴδε ἀριθμὸν 8).

Β'.

Μόσχα.—Ἡ Μόσχα (Μόσκαβα), πόλις τῆς κεντρικῆς Ρωσίας (ἐν τῇ Μεγάλῃ Ῥωσίᾳ), πρωτ. κυβερνεῖον ἐπὶ τοῦ Μοσχόβα (παραποτάμου τοῦ Ὀκου), κέντρον συνδιασταυρώσεως τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, αἵτινες ἄγουσιν εἰς Πετρούπολιν, Νίζνι-Νοβγορόδον, Ὁρενבוῦργον, Ταϊγάνιον, Σεβαστούπολιν, Βαρσοβίαν κλπ. ἔχει πληθυσμὸν μὲν 754,000, ἐπιφάνειαν δὲ 82 τετρ. χιλιαμέτρων καὶ περίμετρον 40 χιλιαμέτρων. Ἔστι δὲ ἔδρα γενικῆς στρατιωτικῆς διοικήσεως, ὀρθοδόξου ἀρχιεπισκοπῆς, τμήματος τῆς ἀγίας ρωσικῆς Συνόδου καὶ τῆς Γερουσίας. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσι ξένα προξενεῖα.

Ἡ πρωτεύουσα ἀναφέρεται τὸ πρῶτον τῷ 1147· ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆς ὑπεβοηθήθη ὑπὸ τῆς παρακμῆς τοῦ Κιέβου, ἐρημωθέντος ὑπὸ τῶν Μογγόλων, καὶ ὑπὸ τῆς καθυποτάξεως τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας εἰς τοὺς Τατάρους τῆς Χρυσῆς Ὀρδῆς. Τῷ 1237 οἱ Τάταροι ἐδήλωσαν αὐτὴν, ἀλλ' αἱ πόλεις αὐτῆς ἐφαίνοντο προερίζουσαι τὴν ὀρθόδοξον Ρώμην εἰς τὸ νὰ καταστῇ αἰωνία· πράγματι ὑπερενίκησεν αὕτη τὰ κατ' αὐτῆς προκληθέντα ἀτυχήματα ἐν τῇ παρόδῳ τῶν χρόνων. Τῷ 1328 ὁ πρίγκηψ Βλαδιμίρ Ἰβάν Δανίλοβις μετέγαγεν αὐτόσε τὴν ἔδραν αὐτοῦ καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον μεγάλου ἡγεμόνος. Ἐκτοτε ἡ Μόσχα προήχθη εἰς τὴν τάξιν πρωτεύουσας. Τῷ 1571 καταληφθεῖσα καὶ πυρποληθεῖσα ὑπὸ τοῦ χάνου τοῦ Ἀστραχάν, κατελήφθη τῷ 1611 ὑπὸ τοῦ Λαδισλάου, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Πολωνίας, ἀλλ' ὁ ἀστὸς Μινίν καὶ ὁ πρίγκηψ Πογιάρσκις ἀπηλευθέρωσαν αὐτὴν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Πολωνῶν (1612). Ἡ Ἰδρουσις τῆς Πετρούπολεως ὑπὸ Πέτρου τοῦ Α' προὐκάλεσε τὴν ἀπώλειαν τοῦ προνομίου αὐτῆς ὡς κυρίας πρωτεύουσας (1712). Ἡ κατὰ τὸ 1812 εἰσόδος Ναπολέοντος τοῦ Α' καὶ τοῦ μεγάλου στρατοῦ εἰς Μόσχαν ἔσχε δεινὰς μὲν διὰ τὴν πόλιν συνεπειάς, ὀλέθρια δὲ διὰ τοὺς ἐπιδρομεῖς ἐπακόλουθα.

Ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ Ὄρους τῶν Στρουθίων (λόφου ἐν τοῖς ΝΑ) ἡ καὶ ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ Ἰβάν Βελίκη (Κρεμλίνου) ἡ πανοραμικὴ ἀποφῆς τῆς Μόσχας εἶναι γραφικωτάτη. Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς εὐρείας πόλεως τὰ μετ' ἐπάλλεων τείχη τῆς ἀκροπόλεως, ἐξ ἧς αἰωροῦνται εἰς τὰ ὕψη οἱ μεγαλοπρεπεῖς δόμοι καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῶν μητροπολιτικῶν αὐτῆς ναῶν, τῶν βυζαντινῶν, γοθικῶν καὶ ἰνδικῶν ἔτι ἔχοντων τὸν ρυθμὸν,

πάντων κατακοσμήτων διὰ φοιτωμάτων, ἐγκαυμάτων κλπ. δίκην πανοπλιῶν ἀντανακλωσῶν ὑπὸ τὸ τοῦ ἡλίου φῶς ὀλόκληρον σειρὰν ζωηρῶν χρωμάτων· τῇ δὲ κακεῖσε ἄλλα ἐπιβλητικὰ μνημεῖα, ἀνάκτορα καὶ ναοί, ἄπειρα τὸν ἀριθμὸν, μετὰ μεγαλοπρεπῶν πυλῶν πρωτοτύπου ἀρχιτεκτονικῆς, ἥσπερ γίγας φαίνεται πῆξας κατὰ μῆκος τῆς ἐξωτερικῆς περιοχῆς· περαιτέρω τέλος, εἰς τὰ ἄκρα τοῦ ὀρίζοντος ὄρια, ἄπειροι μοναὶ ὑπὸ πύργων περιβαλλόμεναι, περικλείουσαι ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτῶν σύνολον ναῶν μετ' ἐπιχρῶσων τρούλλων, κωδωνοστασίων, ἀποληγόντων εἰς κορυφὴν διὰ συμμετρικῶν ἐπεξεργασμένην σχημάτων, μετὰ πολυχρῶμων στεγασμάτων, καὶ ἀποτελοῦσαι ζώνην κολοσσαίων οἰκοδομῶν ἐν τῇ πόλει. Ἐν τῷ τμήματι τοῦ κέντρου ἡ πόλις φαίνεται ἀρχαῖκή τὴν ὄψιν καὶ μονότονον ὑπὸ τινος ἐπὶ ὄψεως, ἀλλ' οὐδέποτε ἀπόλυσαι τὸν χαρακτῆρα τοῦ παραδόξου αὐτῆς μεγαλείου καὶ τῆς βαθεῖαν ἐμποιοῦσας ἐντύπωνιν πρωτοτυπίας, καθ' ἣν ἡ τῆς Ἀνατολῆς μεγαλοφυΐα φαίνεται συνδυαζομένη μετὰ τῆς μεγαλοφυΐας τῆς Δύσεως. Ἡ πρώτη ρωσικὴ πρωτεύουσα ἀντιτάσσει εἰς τὰς πολυγνάμπτους ρύμας καὶ τὰς μικρὰς ἀκανονίστους πλατείας τῆς ἀρχαίας Μόσχας, εἰς τὰς μικρὰς ὁδοὺς καὶ τὰς περιπλόκους ἀδιεξόδους, εἰς τὰς ξυλῖνας μονωρόφους ἢ διωρόφους οἰκοδομάς, εἰς τὰ ἄπειρα ἐργοστάσια καὶ τὰς εὐρείας ἐκτάσεις, αἵτινες διαδέχονται ἀλλήλας ἐν τοῖς προαστείοις αὐτῆς, τοῖς ἐπὶ 10 χιλιάμετρα ἔκτεινομένοις, εἰκοσιν ἀριπρεπεῖς ἀρτηρίας, εἰκοσιν ὁδοὺς μεγαλοπρεπεῖς τὴν ὄψιν, δύο μεγάλας σειρὰς συγκεντρικῶν λεωφόρων, ἐπιμήκη τετράπλευρα, ἥπερ δύο πλάγαι εὐρεῖται ὁδοὶ περιζωννύουσιν, εὐρείας πλατείας, πολυαριθμούς ἰδιωτικὸς κήπους καὶ πλεῖστα ἄλλα καὶ δημοσίους κήπους.

Ἡ Μόσχα εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ἐπτὰ λοφίσκων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνελίσσεται τὸ τοῦ Μοσχόβα μακροκλίον ρεῦμα ὡς καὶ τὸ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ παραποτάμου Ἰούζα, τοῦ ἀπὸ Ἀνατολῶν καταρρέοντος. Ἐν τῇ τῆς πόλεως στατιστικῇ ἀναγράφονται 17,000 οἰκιῶν, 450 ναοὶ μετὰ 1300 κωδωνοστασίων, 22 μοναί, 7 γέφυραι, ὧν 5 ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, ἥτις ἔχει προκυμαῖας μόνον πρὸ τοῦ Κρεμλίνου καὶ 17 τροχιδορμικαὶ γραμμαί. Οἱ σιδηροδρομικοὶ σταθμοὶ καταλαμβάνουσι πάσας τὰς τῆς πόλεως προσόψεις, ἐκτὸς τῆς νοτίου αὐτῆς πλευρᾶς. Αἱ ὁδοὶ φωτίζονται διὰ φωταερίου καὶ διὰ πετρελαίου· οἱ ὁγετοὶ εἰσι στενωτάτοι, ἡ δὲ στρώσις ἄνιστος. Τῶν ὑποσταμάτων τῶν ἐργοστασίων μολυνόντων τὸ τοῦ ποταμοῦ ὕδωρ, οἱ Μοσχόβιται προμηθεύονται πόσιμον ὕδωρ ἐκ τῶν ἀρτεσιανῶν φρεάτων καὶ τοῦ ὑδραγωγείου Μυτίσση (ἔχοντος μῆκος 20 χιλιαμέτρων). Μέρος τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ ζῇ ἐν τοῖς ὑπογείοις ἢ τοῖς ἰσογαιοῖς, ἄτινα ὡς ἐκ τῆς ἐλαττωματικῆς διοχετεύσεως καθίστανται ἥμιστα ὕγι. Τὸ θέρος καὶ αὐτὴ ἡ κόνις ἀποβαίνει ἐν τῷ μέρει ἐν τῶν αἰτίων τοῦ ἀνυγιοῦς τῆς πόλεως. Οἱ δυσάρεστοι ὅμως οὗτοι ὄροι τῆς δημοσίου υγείας τείνουσιν εἰς βαθμιαίαν ἐλάττωσιν, χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν ἀγρύπνου διοικήσεως.

Ἀνεξαρτήτως τῶν εὐρέων αὐτῆς προαστείων (σλομπούδ), ἄτινα ἀμυντικὴ περιβάλλει περιοχὴ, ἡ Μόσχα, ἡ ἱστορικὴ ἀνάπτυξις τῆς ὁποίας ἀναμνηστικὴ τὴν τῶν Παρισίων, ἐκτεινομένη πέραν τοῦ ἄστεως, ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἀκροπόλεως (Κρέμλ, ἡ Κρεμλίνο) καὶ τριῶν συγκεντρικῶν πόλεων, ἥτοι τῆς Σινικῆς πόλεως (Κιταϊ-Γορόδ), γειτνιαζούσης τῷ φρουρίῳ, τῆς Λευκῆς πόλεως (Μπιελίη-Γορόδ), ἐκτεινομένης κυκλοτερῶς περὶ τὴν πρώτην, ἐξαιρέσει τῆς ποταμίας πλευρᾶς, καὶ τῆς Πηλίνης πόλεως (Ζαυλιανόβ-Γορόδ), κληθείσης οὕτως εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐκ χύματος ὀχυρωμάτων αὐτῆς. Ἡ τελευταία αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ζώνην, ἐν ᾗ διαμένουσιν οἱ ἐργάται. Ἡ πρὸς τὴν δεξιὰν ὄχθην ἐκτεινομένη συνοικία φέρει τὸ ὄνομα Ζεμοσχαρεταῖς (πέραν τοῦ Μοσχόβα).

Τὸ Κρεμλίον, ἡ καρδιά τῆς Μόσχας, τὸ ἔμβλημα τῆς ρωσικῆς ἐθνικότητος, ὕψεται ἐπὶ λόφου ὕψους 30 μέτρων καὶ περιλαμβάνει ἐπιφάνειαν 40 ἑκταρίων· χρονολογεῖται δὲ ἀπὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Τὰ μετ' ἐπάλλεων τείχη αὐτοῦ, διατετηρημένα ὑπὸ πέντε μνημειακῶν πυλῶν καὶ ὑπὸ ὀκτωκαίδεκα πύργων τὰς πλευρὰς ὀχυρούμενα, ἀπαρτίζουσιν ἐξάγωνον περίπου σχῆμα. Διὰ τῆς Ἀγίας πύλης εἰσέρχονται πάντες ἀσκεπεῖς, μὴδ' αὐτοῦ τοῦ Τσάρου ἐξαιρουμένου. Ἡ ἱερὰ αὐτοῦ περιοχή περιλαμβάνει τὸ Μέγα Ἀνάκτορον, τὸ Θησαυροφυλάκιον (νέον